

با توجه به تلازم انضمامی و عینی «جمهوریت و عدالت» و مسبوق بودن هر دو به مفهوم «حق»، فهم دقیق این تلازم و در واقع رابطه دیالکتیک بین این دو، به ویژه در فضای ملی یک کشور و در چارچوب مفهوم «دولت - ملت» در گرو توجه به حقوق شهروندی در ابعاد فردی و اجتماعی است. اگر عدالت را در وجه جامع آن، اعم از عدالت فردی و جمعی و در ساحت های اقتصادی، فرهنگی و سیاسی آن لحاظ کنیم، خواه ناخواه توجه به حقوق وضعی مدنی و سیاسی و مشارکت های مدنی، همان گونه که در جدول حقوق شهروندی قابل مشاهده است، تفسیری جز عدالت سیاسی نخواهد داشت.

تحقق عدالت اجتماعی - اقتصادی نیز بدون توجه به عدالت سیاسی یا جمهوریت و استقرار نظام سیاسی، ذیل فلسفه سیاسی متناظر و در این جا مردم سالاری دینی، امکان پذیر نخواهد بود. از سوی دیگر استقرار عدالت بر تقویت انگیزه و حضور آگاهانه و قصدمندانه فردی و اجتماعی در عرصه های مختلف اقتصادی، سیاسی و فرهنگی و در ساحت های تصمیم گیری، نظارت و مشارکت تأثیری سازنده و بی تردید دارد که به نوبه خود تأثیر متقابلی بر عدالت خواهی و امکان تحقق عدالت خواهد داشت.

قطع نظر از تلاشی که در جهت برخورد عام گرایانه با حقوق شهروندی از سوی فیلسوفان اجتماعی صورت گرفته است، باید توجه داشت که به دلیل هنجاری بودن این حقوق تا حدی اختلاف در این حقوق و در ترتب و اولویت بندی آن ها به دلیل نظام های ارزشی متفاوت، طبیعی است.

به علاوه، توجه به ساختار فرهنگی، تاریخی و اجتماعی جوامع مختلف، در پیچه های جدیدی به روی تحقق این حقوق و در برخی موارد رفع موانع جهت تحقق آن ها می گشاید. بی توجهی به قابلیت ها و موانع ساختاری جامعه در جهت بسط و تحقق حقوق شهروندی، امکان پذیری آن ها را محدود نموده و وجهی صرفاً انتزاعی به آن ها می بخشد؛ بنابراین در تعیین اولویت بندی حقوق شهروندی که جزء وظایف هر دولت ملی است باید به نکات زیر توجه داشت:

۱. دستیابی به تعریفی دقیق از حق؛

۲. تعیین جایگاه فرد و جامعه در نظام برنامه ریزی با توجه به فلسفه اجتماعی مختار (اصالت فرد، اصالت جمع یا امر بینابین)؛

۳. دسته بندی حقوق متناسب و متناظر فردی و اجتماعی و اولویت بندی آن ها با توجه به نظام ارزشی - هنجاری، ساختار تاریخی - اجتماعی و قابلیت ها و امکانات بالقوه و بالفعل؛

۴. توجه به عوامل مختلف تهدیدکننده این حقوق؛

۵. ارائه سیاست های دقیق و کاربردی به منظور مقابله با تهدیدات فوق و بسط و گسترش حقوق شهروندی.

جدول حقوق شهروندی که در ادامه می آید با عنایت به فلسفه اجتماعی مبتنی بر